

ПРАВО НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Факас І.Б.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,

Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут

Національного університету «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена аналізу права на соціальний захист як конституційного права людини і громадянина та проблемам його реалізації в умовах реформування системи соціального страхування, формулюванню висновків і пропозицій, спрямованих на вдосконалення реалізації соціальних прав.

Ключові слова : соціальний захист, соціальне страхування, пенсійне страхування, право на соціальний захист, соціальні права, реформування системи соціального страхування.

Постановка проблеми. Війна несе будь-якій державі безліч викликів і чим довше триватиме війна, тим більша кількість людей потребуватиме соціального захисту. Система соціального страхування України в умовах воєнного стану зіткнулася з дефіцитом коштів, через що виникла необхідність економії. Часткове вирішення цієї проблеми законодавець вбачає в реформуванні системи соціального страхування, зокрема в ліквідації Фонду соціального страхування та передачу його функцій Пенсійному Фонду України.

Право на соціальний захист, що включає право на забезпечення громадян у разі тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших

випадках, передбачених законом гарантоване ст. 46 Конституції України. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення, створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними [1].

Правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування, гарантії працюючих громадян щодо їх соціального захисту у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, вагітністю та пологами, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, охорони життя та здоров'я визначені Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV [2].

Система управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням зазнає суттєвих змін. У зв'язку з ухваленням у вересні 2022 р. Верховною Радою України законопроєкту №3663, передбачено ліквідацію Фонду соціального страхування як юридичної особи з 01 січня 2023 р. та приєднання його до Пенсійного фонду [3].

Отже функції соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання будуть передані до Пенсійного фонду і його територіальних органів. Автори законопроєкту стверджують у пояснювальній записці, що такі зміни за рахунок об'єднання споріднених функцій, посилення контролю над ефективністю використання коштів, інформатизації системи страхування та продажу надлишкового майна зекономлять державі до 2-3 млрд грн на рік [4].

Законопроєкт категорично не підтримали профспілки, об'єднання роботодавців і громадськість через те, що:

- законом не передбачено комісії із соціального страхування на підприємствах і в організаціях, а рішення про призначення страхової виплати прийматиметься страхувальником або уповноваженими ним особами;

- скасовується для застрахованих осіб оплата за рахунок коштів соціального страхування лікування у відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм;

- погіршуються умови соціального захисту потерпілих внаслідок нещасного випадку на виробництві [5].

М.Я. Волинець звертає увагу на те, що законом №3663 не передбачено внесення відповідних змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», згідно з яким Пенсійний фонд - це орган, який здійснює керівництво та управління виключно солідарною пенсійною системою та не має жодного відношення до загальнообов'язкового державного соціального страхування. Тому зміни, які вносить цей документ, порушують принципи та засади основ законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, визначені Конституцією [4].

На думку В.О. Гриб, ліквідація Фонду соціального страхування України шляхом приєднання його до Пенсійного фонду України, це скасування принципів самоврядності, соціального партнерства щодо управління соціальним страхуванням. Як наслідок можуть постраждати найменш захищені українці, про яких має піклуватися держава, зокрема це люди, які проробили на підприємствах з важкими умовами праці по 20, 30, 40 років, віддали своє здоров'я, заробили професійне захворювання чи отримали каліцтво на виробництві. Також новий закон суттєво звужує права працівників на отримання допомоги у разі тимчасової втрати працездатності, зазначає М.Я. Волинець [4].

А.М. Павловський звертає увагу й на інші норми, які стануть реальністю після вступу закону у дію. За його словами, буде скасовано право працівників на лікування та реабілітацію у санаторно-курортних закладах

після перенесених захворювань і травм за рахунок коштів Фонду; особам з інвалідністю, котрі працюють на підприємствах та в організаціях УТОГ і УТОС (товариств тих, хто має порушення слуху та зору), буде скасована допомога, яка зараз виплачується Фондом, а замість нині діючої повної компенсації втрати зарплати за період декретної відпустки передбачається можливість надання часткової компенсації. Також, за словами експерта, скасовується обов'язок Фонду оплачувати вартість придбаних протезів та пристосувань.

Як резюмує А. Павловський, конституційні приписи однозначно передбачають, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод громадян [4].

Висновки.

Реформування системи соціального страхування, а тим більше ліквідація Фонду соціального страхування, має бути кроком виваженим, поетапним. Такому процесу завжди має передувати вивчення позитивного досвіду зарубіжних країн, розробка механізму впровадження таких змін, навчання та підготовка відповідних фахівців. Необхідно відзначити, що з 1 грудня Пенсійному фонду України будуть передані від Мінсоцполітики функції з оформлення субсидій. Це нові, не властиві для цього органу, функції, які потребують детального вивчення, набуття професійних навичок. І вже через місяць, з 1 січня 2023-го року, планується покласти на Пенсійний Фонд України ще й обов'язки Фонду соціального страхування. Це надмірне навантаження, яке безумовно, накладе свій відбиток як на якість так і на швидкість надавача послуг. А з іншого боку, неузгодженість законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» ускладнить отримання соціальних виплат.

Соціальна держава - це держава, яка визначає людину як найвищу соціальну цінність, забезпечує її права та свободи, гідні умови існування. Під час війни, кількість отримувачів страхових виплат зростатиме, і обов'язок соціальної держави, хоча б зберегти існуючу систему соціального страхування на тому ж рівні, і в жодному разі не допустити звуження змісту та обсягу існуючих соціальних прав громадян.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996, № 30, ст. 141.
2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV. *Відомості Верховної Ради України*, 1999, № 46-47, ст.403
3. Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : Закон України від 21.09.2022 № 2620-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2620-20#Text> (дата звернення 19.11.2022).
4. Фонд соцстраху ліквідують. Як нам платитимуть лікарняні. URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4536685-fond-sotsstrakhu-likviduuit-yak-nam-platytymut-likarniani>. (дата звернення 19.11.2022).
5. Про ліквідацію Фонду соціального страхування. URL: <https://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/sotsialne-strakhuvannya-i-pensijne-zabezpechennya/23172-pro-likvidatsiyu-fondu-sotsialnogo-strakhuvannya-ukrajini.html> (дата звернення 19.11.2022).
6. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2003, №№ 49-51, ст. 376

7. Ліквідація Фонду соцстраху несе загрози скорочення соціального захисту. URL: <https://www.poglyad.info/2022/10/10/likvidatsiya-fondu-sotsstrahu-nese-zagrozy-skorochennya-sotsialnogo-zahystu/>(дата звернення 19.11.2022).

The article is devoted to the analysis of the right to social protection as a constitutional right of a person and a citizen and the problems of its implementation in the conditions of reforming the social insurance system, the formulation of conclusions and proposals aimed at improving the implementation of social rights.

Key words: social protection, social insurance, pension insurance, the right to social protection, social rights, reforming the social insurance system.